

OBSERVACIONS SOBRE EL LLIBRE ORACIONS DE RAMON

«Con los sarraïns entenen provar lur lig esser donada de Deu, per so car l'Alcorà es tam bel dictat que nol poria fer nuyl hom semblant d'el, segons que els dien : Yo, Ramon Luyl indigne, me vuyl esforsar, ab ajuda de Deu, fer aquest llibre, en qui ha meyllor materia que en l'Alcorà, a significar que en axí com yo fas libre de meyllor materia que l'Alcorà, pot esser altre home qui aquest libre pos en axí bel dictat com l'Alcorà. E assò fas per so que hom pusca argüir als sarraïns que l'Alcorà no es dat de Deu ja sia que sia bel dictat» (*Cent noms de Déu*,¹ ed. Galmés, 1936, XIX, pàg. 79).

Evidentment, si Llull pretenia de competir amb l'Alcorà, havia d'intentar d'escriure amb un estil similar al de l'Alcorà, sobretot si volia confondre els musulmans segons ell mateix ens diu. Perquè, al cap i a la fi, aquests admeten com a prova irrefutable de la veracitat de la missió de Mahoma que cap ésser humà sigui capaç de compondre una sola sura que iguali o superi les del llibre sagrat (cf. 10, 38/37-39/38; 17, 90/88).² Llull, per consegüent, en construir les tercines dels *Cent noms de Déu* no solament pensava en el fons, sinó també en la forma, perquè la regularització de la rima era molt més sistemàtica i cadenciosa que la del llibre musulmà. Llull no s'enganya respecte a això (pàg. 81):

«Aquests verses rimam en vulgar per so que mils hom los pusca saber de cor; e no fem forsa si en alcuns verses ha mais sillabes que en altres; car assò sostenim per so que meylor materia puscam posar en est libre. E ha major difficultat en posar tan subtil materia, com ha

1. Sobre la influència àrab en aquesta obra cf. ASÍN: *La teoría de las «hadras» de Ibn'Arabî y las «dignitates» de Lulio. Otras analogías de ambos sistemas*, dins *Ibn Masarra y su escuela*, «Obras escogidas», I (Madrid 1946), 204-216; quant a relacions amb el món hebraic, cf. J. M. MILLÁS: *Algunas relaciones entre la doctrina luliana y la Cábala*, «Sefarad», 18 (1956), 241-253.

2. Cf. J. VERNET: *El Corán* (Barcelona 1963), pp. LXXXI-LXXXV; Llull en el *Liber de tartari et christiani* demostra conèixer bé aquest argument. Cf. N. DANIEL: *Islam and the West* (Edinburg 1960), 59.

en est libre, en rimes, que no es l'Alcorà posar en lo dictat en que es posat».

Aquestes últimes paraules de Llull indiquen ben clar el que pretenia : escriure en prosa rimada (en àrab *sağ'*) i en versicles de diferent longitud com en l'Alcorà, però amb rimes més reeixides que en les d'aquest.

No puc donar un judici estètic objectiu de l'obra dels *Cent noms de Déu*. A títol purament subjectiu sí que haig d'avançar que la crec inferior — com als musulmans els semblà l'emulació de Abū-l-'Alā' al-Ma'arri³ — al text imitat.

La utilització del *sağ'* per l'Alcorà i el que la doctrina tradicionalment ortodoxa considera l'esmentat Llibre com el verb etern i increat de Déu (*wa-ya'lam anna kalām Allāh gayr majlūq*, diu el Credo oficial de l'any 433/1041)⁴ bloquejà, durant diversos segles el *sağ'* pels autors àrabs. Solament al segle X, els literats tornen a reprendre l'ús d'aquest artifici,⁵ per més que fossin malvistos per les gents religioses. Així, Algazel, el qual en el seu *Iḥyā*,⁶ prohibeix que s'utilitzi en la pregària i considera pràcticament pecat de parlar amb volubilitat i d'emprar la prosa rimada amb afectació i incrustar versos com a ornament dels sermons. I, això no obstant, ell mateix cau — atret per la cantarella de la rima que tant ajuda a fixar els textos a la memòria — en els mateixos artificis que fustiga. Així, per exemple, en parlar de l'omnisciència divina, diu :

«li-anna al-ašyā' bi-'ilmihī zaharat wa-bi-qudratihi-nšarat wa-innahu Ta'ālā ya'lam 'adada rimāli-l-qifāri wa-qatarati-l-amṭāri wa-waraqal-ašğāri wa-gawāmiḍa-l-afkāri'».

No costaria cap esforç de trobar més i més exemples en els textos gazalians, però prefereixo d'espigolar en un camp completament diferent i citar un passatge (dels moltíssims que hi ha) de *Les mil i una nits*, en el qual trobem una manifesta alternança entre prosa i *sağ'* (nit 949) :

«Després d'això al-Rašīd digué : — Desitjaria que m'expliquessis el perquè de la pallidesa del teu rostre ; és congènita o no ? —. Replicà : Oh, Emir dels Creients ! El meu conte és prodigiós, el que m'ha succeït, meravellós ; si l'esculpia amb punters a la comissura dels llagrimers, constituïria un exemple per als qui mediten —».

3. Cf. J. VERNET : *El Corán...*, p. LXXXIV.

4. Text en A. MEZ : *Al-ḥadārat al-islāmiyya fi-l-qarn al-rābi' al-hiṣri* (El Caire 1359/1940), 342.

5. Vegeu el text castellà de l'obra citada a la nota 4 : *El renacimiento del Islam* (Madrid-Granada 1936), 297-298.

6. Cito per l'índex de G. H. BOUSQUET (Paris 1955) paràgrafs 44, 100 i 118.

7. Prenc el text de *Mağāni-l-adab*, I, núm. 3.

Doncs bé: Llull no solament empra sistemàticament la prosa rimada (*Cent noms de Déu*), sinó que també coneix l'alternança de prosa normal i sag' tal com l'hem vista utilitzada pels autors àrabs en els exemples anteriors. Jordi Rubió⁸ ha analitzat sota aquest últim aspecte les *Oracions de Ramon* (ed. GALMÉS, XVIII, 315-392) que té alguna relació amb el *Llibre de oracions e contemplacions del enteniment* (*ibid.*, 231-268).⁹

Per consegüent, en el mateix Llull veiem utilitzats dos tipus de prosa rimada: el primer, en què l'autor emula l'Alcorà i creu superar-lo perquè la rima regular dels seus versicles és — estilísticament — superior a la d'aquell; el segon, caracteritzat per la seva aparició esporàdica, recorda el dels exemples àrabs exposats més amunt.¹⁰ Aquesta última pot molt bé tenir el seu origen en la influència d'Algazel, autor conegut en el món cristià a través del *Pugio Fidei* de Ramon Martí i que Llull degué llegir,¹¹ perquè les seves obres constituïen un magatzem d'arguments antiaverroistes.

El profund coneixement que Llull tingué d'Algazel planteja un nou problema. Asín¹² destaca que Algazel havia ja recollit en el seu *Ihyā'* tota la doctrina relativa a la meditació metòdica que els ascètics ensenyaven i practicaven des dels primers segles de l'Islam. Hem dit que aquest exercici espiritual no tenia precedents en el monacat cristià. D'aquí la importància que per a la Història tenen els precedents islàmics, ja que fins al segle XV no apareixen en els ordes monàstics de l'occident cristià els primers esbossos d'un mètode de meditar pròpiament dit. El proposat per Algazel ofereix estretes analogies amb el que els nostres ascètics en diuen, des del segle XVI, «exercici de les potències»: primer, la memòria presenta a l'enteniment la matèria (paraules, idees o fets) de la meditació; aquest exercici preambular es diu, per això, record (*taḍakkur*); després ve la ponderació de les veritats o fets recordats, que és l'exercici de la raó o enteniment, més pràctic que especulatiu i anomenat consideració (*i'tibār*); per fi, la convicció, un cop formada, provoca emocions i propòsits en les facultats afectiva i volitiva; aquest últim exercici constitueix allò que Algazel en diu fruit (*ṭamara*) de la meditació...¹³

8. *Sobre la prosa rimada en Ramón Llull*, «Estudios dedicados a Menéndez Pidal», V (Madrid 1954), 307-318.

9. Cf. els títols comuns als primers capítols d'ambdues obres i les reserves de J. RUBIÓ: *Sobre la prosa...*, 313.

10. L'alternança prosa/vers de la literatura àrab fon ja degudament assenyalada per A. CASTRO en *La realidad histórica de España* (México 1954), 415-417.

11. Cf. J. RUBIÓ: *La lògica del Gazzali posada en rims per Ramon Llull*, AIEC (1913-14), 310-354. Aquesta obra-resum de la part lògica dels *maqāṣid* ha estat editada novament el 1936 per S. GALMÉS, XIX, 1-62.

12. *El Islam cristianizado* (Madrid 1931), 178-179.

13. Més detalls poden trobar-se en l'obra d'Asín *La espiritualidad de Algazel*

El llibre de *Oracions* ja en l'incipit declara obertament el seu propòsit didàctic :

«Com molts homens desijen saber aver manera per lo qual sapien molt de pregar Deus e amar de molt alta e gran amor, per ayçò fem aquestes oracions, on donam doctrina, a molt altament et ordonadament pregar e amar Deu .»

Si Llull pretenia d'exposar qualsevol dels mètodes usuals en la cristiandat de l'època, no tindria per què alludir a «donar doctrina»; més encara: ni tan sols hauria pensat a compondre un tractat sobre el tema. Si ho fa és perquè té gravades a la memòria les paraules d'Algazel en el *Kitāb al-tafakkur* :

«És més: convé que tot novici tingui amb ell un llibre en el qual estiguin registrats separadament els noms dels deu vicis capitals i de les deu principals virtuts, és a dir, dels pecats i de les bones obres en aquest ordre...»¹⁴

I què es el que fa Llull? Escriure aquest llibre. Exposar les veritats del Credo (Algazel també ensenya a meditar sobre elles), i després les virtuts (cardinals i teologals), seguides dels pecats capitals. Tot, com explica pràcticament en l'últim capítol *De doctrina de amar Déu*, per — com diu Algazel — deduir de la presència de dues idees, una tercera. Vegeu els exemples d'aquesta aplicació en les paraules introductores del capítol citat (XXXVII) :

«En aquest capítol volem donar doctrina e ensenyament per que hom qui desira Deu molt amar, lo porà molt amar, ajudant emperò la gracia de Deu; la qual doctrina es pràctica dels capítols damunt dits, en esta manera, so es a saber: que hom discórrega eys per son menbrament, enteniment e ymaginació, sovén devotament e ferventment per manera de oració e contemplació; e la volentat, qui ha natura de amar so que sovén es de Deu e per Deu menbrat e entès, amarà aquelles coses menbrades e enteses, e per la amor crexerà ardor e fervor en lo menbrar entendre e amar Deu; e aysò en tant, sintrà sa ànima de Deu enamorar...»

Segueixen a continuació una sèrie d'exemples en els quals ensenya pràcticament a estimar Déu gràcies a la meditació: vegeu el paràgraf 2 que es posa en relació amb l'1 :

y su espíritu cristiano, III (Madrid-Granada 1940), cap. XXVIII, en què tradueix i comenta en bona part el llibre de la *Ihyā'* sobre la meditació (*tafakkur*), i en el seu article pòstum *Šādīles y alumbrados, Al-An*, 12 (1947), 263-265, i 13 (1948), 5-10.

14. Traduït per ASÍN: *La espiritualidad...*, II, 129. El text àrab en *Ihyā'* (edició Tiğāriyya al-kubrā s/d), IV, 431-432.

«... e lo primer palagrafi del primer capítol e lo segon palagrafi del segon capítol, sajuden a montiplicar la oració e amar contemplació e devoció, e per aytal art e manera pot hom sí matex de Deu molt enamorar»,

o les deduccions que de les idees exposades amb anterioritat treu en els paràgrafs següents, en els quals el devot aprèn a combatre les temptacions i a despertar i augmentar l'amor de Déu segons el mètode típicament musulmà, conforme acabem d'exposar.¹⁵

JOAN VERNET

Universitat de Barcelona.

Societat Catalana d'Estudis Històrics.

15. La possible influència dels victorins en l'origen del dit mètode ha estat descartada per Asín.